

כנס שותפות אזורית
 הרים וערים סביב לה

קווים אדומים כבסיס לתכנון ירושלים וסביבתה

פרופ' ערן פייטלסון, מחלקה לגיאוגרפיה, האוניברסיטה העברית בירושלים.

קווים אדומים כבסיס לתכנון ירושלים וסביבתה

ערן פייטלסון

האוניברסיטה העברית

קיימות

• Rio (1992) : Earth Summit

• Agenda 21

• יוהנסבורג (Rio+10); ריו (Rio+20)

• מדדים:

• Millennium Development goals (MDGs)

• Sustainability Development Goals (SDGs)

מדוע אנחנו מתקשים להגדיר מהי קיימות

- עמימות וריבוי משמעויות של ממדי קיימות
- סתירות ותחלופות בין ממדים, כגון בין SDGs
- ממדי קיימות הם נורמטיביים, ולכן היחסים ביניהם הם פונקציה של תפיסות ערכיות
- השתנות האפשרויות התפיסות והאתגרים ע"פ זמן, בין היתר כתוצאה של שינויים טכנולוגיים
- הבחירה בממדי קיימות וההעדפות הכרוכות בכך הם במהותם פוליטיים, ויש להם השלכות חברתיות פוליטיות
- ממדי ויעדי הקיימות מקודמים בעיקר ברמה הגלובלית, ולא רלבנטיים בהכרח ברמות מרחביות נמוכות יותר בהן האתגרים הסוגיים, והעדיפויות שונים

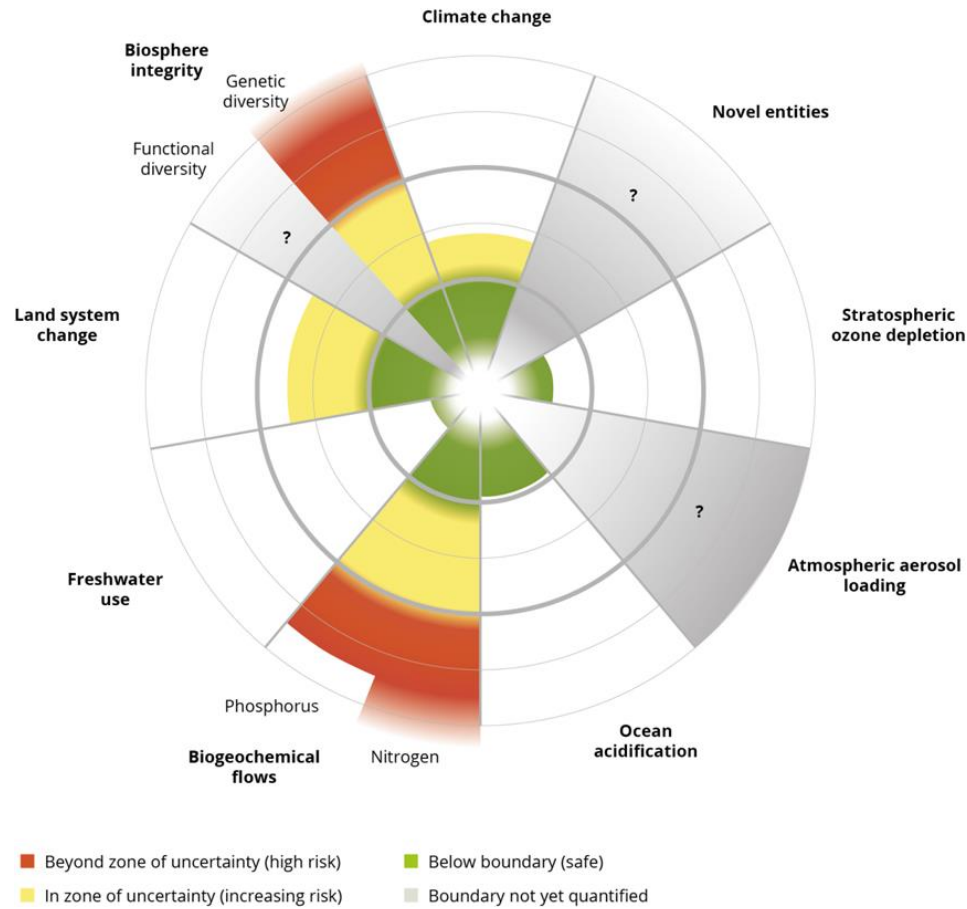
המסקנות מהקושי להגדיר קיימות

- תמיד יהיו הגדרות שונות של קיימות
- החלטות על מטרות, יעדים ומדדים לקיימות תלויי ערכים, ולכן במהותם פוליטיים
- מטרות, יעדים ומדדי קיימות משתנים ע"פ המרחב, כפונקציה של תנאים שונים ובתלות בקנ"מ, והם משתנים ע"פ זמן
- לא ניתן להגדיר הגדרה אופרטיבית אחת של קיימות

גישת השלילה הכפולה לקיימות

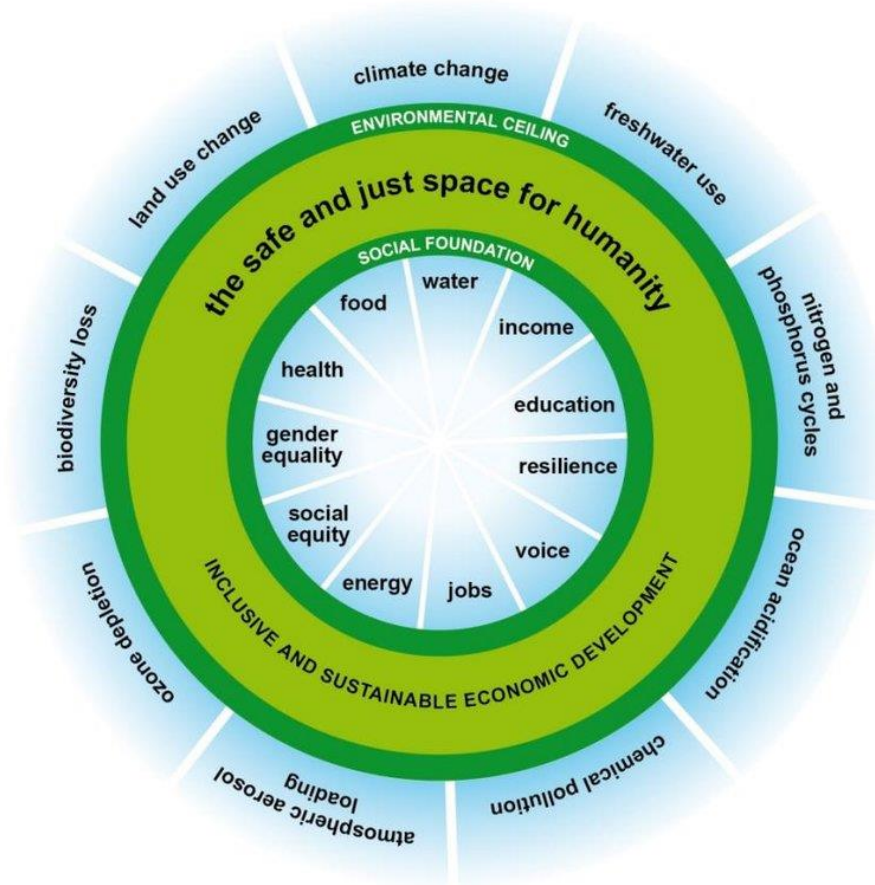
- פיתוח בר קיימא הוא פיתוח שאינו פיתוח שאינו בר קיימה
- קיימות = המרחב הבטוח , או המרחב הצודק והבטוח (safe and just space

הגבולות הפלנטריים כדוגמה

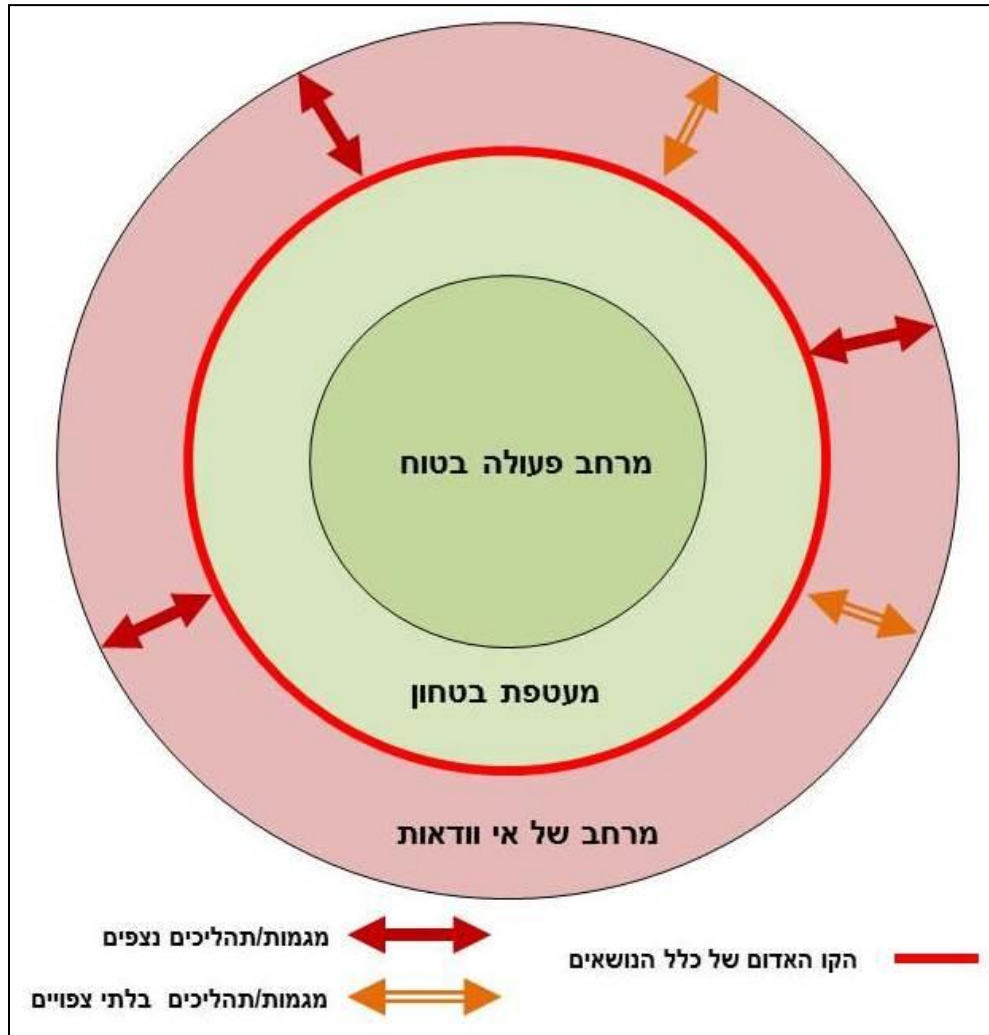
הוספת הממד החברתי: הבייגלה

Kate Raworth: Doughnut Economics

השימוש בקווים אדומים: הבטחת איכות חיים מינימלית

בניית מעטפת ביטחון

הקווים האדומים מאפשרים לבנות מעטפת ביטחון סביב מרחב פעולה שבתוכו ניתן ליצור את איכות החיים המקומית הרצויה. בעולם המאופיין בשינויים מהירים ובלתי צפויים, ההתרחקות מהקווים האדומים היא זו הנותנת מענה גמיש וקשוב לצרכים ולמאויים של המקום, חושביו ובעלי עניין אחרים בו. היא אמצעי להבטיח את איכות החיים הרצויה כיום גם בעתיד, ובמיוחד בתכנון לטווח ארוך שאי הוודאות בו גבוהה.

מהם קוים אדומים

קו אדום של כל נושא נתון הוא גבול שמעבר לו אנו מגיעים למצב בלתי רצוי בנושא זה. הגבול מוגדר על ידי סף אותו לא נרצה לחצות.

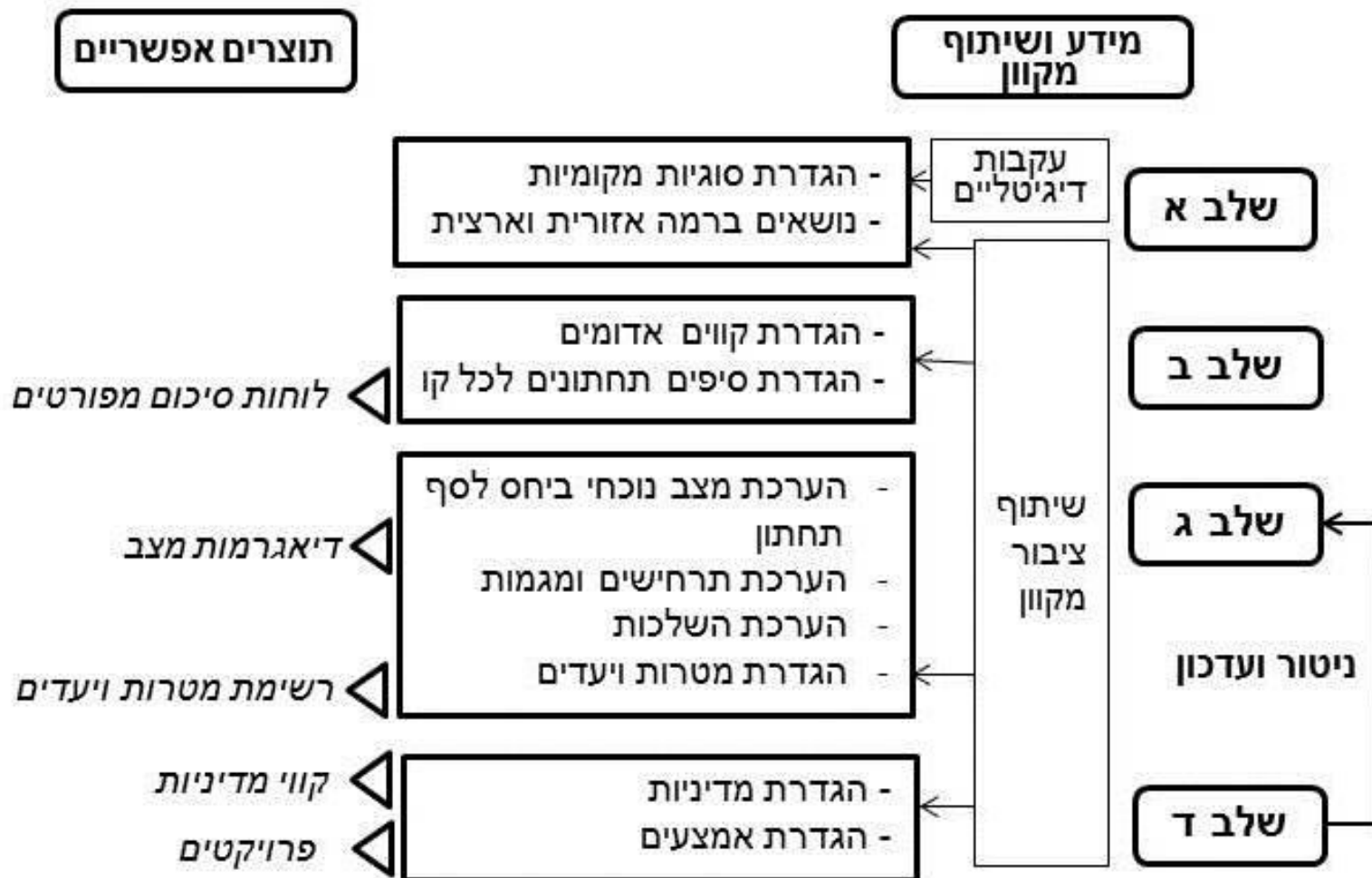
הסף יכול להיות מוגדר בכמה צורות בהתאם לנושא, לקנה המידה המרחבי, ולמערכת הנורמות של הקבוצה המגדירה אותו. בכל מקרה, הסף שיוגדר יהיה זה הנראה לנו כיום ולא בהכרח שיהיה רלבנטי בעתיד כיוון שמערכת הנורמות של קבוצה ספציפית, או של כלל החברה, יכולה להשתנות על פני זמן למשל עקב שינויים בטכנולוגיה ובתקשורת.

ספים יכולים להיות:

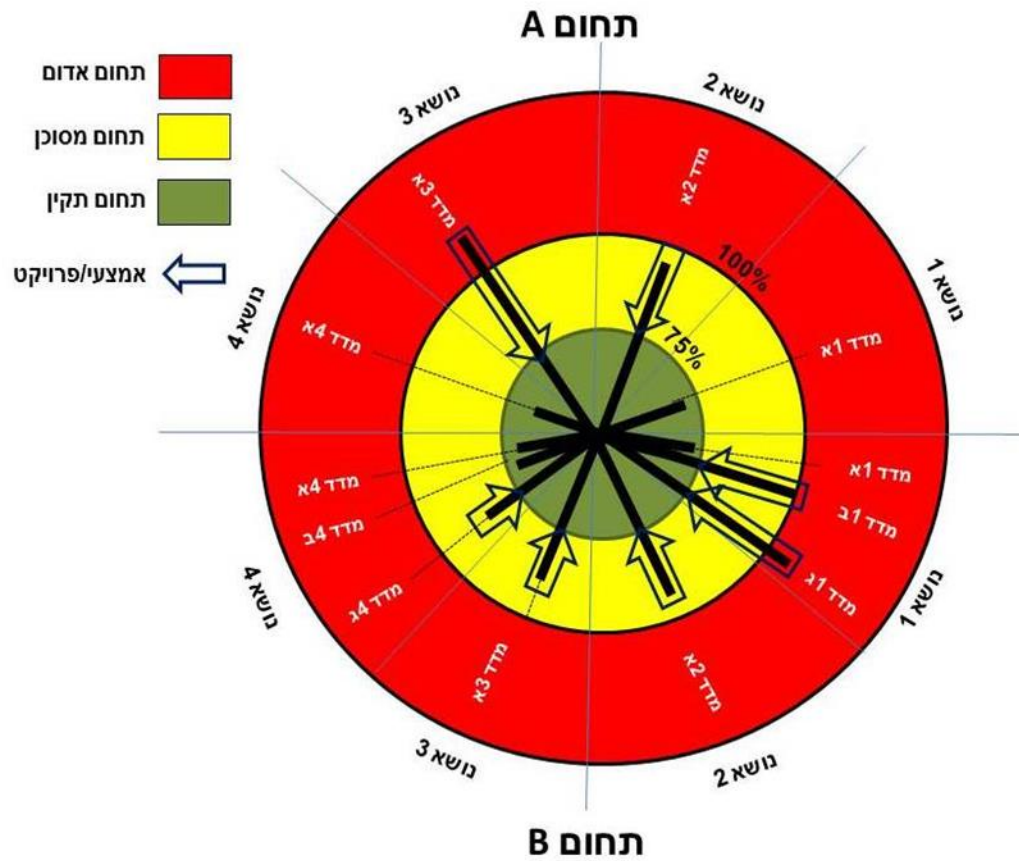
1. נקודות שמהן ואילך חל שינוי מהותי במצב הנדון.
2. לחילופין, ובהתאם לנושא, נקודות קצה בהשוואה למדינות, או לרשויות ייחוס. כרגע נהוג במקרים רבים לייחס את הסף לנעשה, או למוגדר על ידי מדינות ה-OECD.
3. נקודות שיש לגביהן הסכמה רחבה להיותן סמן למצב לא רצוי. נקודה שכזו יכולה להיות סף כמותי או סף ערכי המוגדר על ידי קבוצה ספציפית – למשל מעגל השיתוף ברשות המקומית, או של כלל החברה – למשל כלל הציבור המשתתף בשיח הציבורי המקוון ברשת.

איך נזהה ונגדיר קווים אדומים?

תהליך העבודה ותוצריו

גישת הקווים האדומים

ייחודיות ירושלים

- ארבע ערים (ציונית, חרדית, ערבית ועיר העולם)
- רגישות (גיאו)פוליטית
- מורשת היסטורית בעלת חשיבות עולמית
- טופוגרפיה – שאלות של נראות
- תחומה משלושה כיוונים ע"י הגדה המערבית (מערכת תכנון נפרדת ורגישות) כאשר מצפון ומדרום שטחי A
- שטחים פתוחים איכותיים מאוד ממערב רובם שמורים – יכולת ההתפשטות מוגבלת ביותר
- עיר עניה עם ריכוזים של אוכלוסיות מוחלשות ועם מבנים בלויים, חלקם בצפיפות גבוהה מאוד (אולסוונגר כדוגמה)
- ריכוזים של אוכלוסיות דתיות מגוונים שונים
- עניין רב של תושבי חוץ

יישום הקווים האדומים לתכנון ירושלים

וסביבתה: הסוגיות

- היכן יש לקבוע קווים אדומים להתפשטות ירושלים מערבה
- האם ניתן להגביל את צמיחתה הדמוגרפית של ירושלים
- עד כמה ראוי לצופף את ירושלים
- מהן המגבלות על דפוסי הציפוף (מגדלים מול מרקמי) בחלקי עיר שונים
- מהם הקווים האדומים מבחינת נראות ירושלים – אילו ערכים חזותיים חייבים שמר
- על אילו מרקמים היסטוריים יש לשמור בעיר מצטופפת?
- מהם הקווים האדומים מבחינת חלקן ונקודת ראותן של הקבוצות השונות המרכיבות את ירושלים
- מהם הקווים האדומים החברתיים בירושלים
- מהם הקווים האדומים לפיתוח הישובים בפרוזדור ירושלים, כפונקציה של אזורים

סיכום

- קביעת קווים אדומים להתפשטות ירושלים ולהתרחבות ישובים בפרוודור ירושלים יחייבו ציפוף גובר של ירושלים
- ציפוף ירושלים יחייב התמודדות עם שורה ארוכה של דילמות ותחלופות
- אין דרך אחת "נכונה" לצופף את ירושלים – יש להגדיר מהם הקווים האדומים לדפוס הציפוף שעליהם יש הסכמה רחבה ומהם התחומים בהם יש לאפשר למשחק הפוליטי להכריע
- יש צורך בהתחדשות של המרקם הבלוי, וניתן גם לצופף חלקים מהעיר אבל במגבלות חברתיות וחזותיות
- ציפוף מחייב מתן מענה דיפרנציאלי לחלקי עיר שונים ולכן הקווים האדומים צריכים להקבע לחלקי עיר שונים עפ"י המרקמים ההיסטוריים, המיקום בעיר ותכונות האוכלוסיה
- קביעת הקווים האדומים, שאותם לא ראוי לחצות בעת ציפוף (או התרחבות), מחייבת מעורבות של ציבורים שונים
- תהליכי ציפוף מחייבים מענה רב-ממדי באמצעות חבילות מדיניות, אותן צריך לגבש.